

Trendy užívání drog v populaci ČR

Souhrn výsledků dosavadních studií

obsah

- 1 POPULAČNÍ A ŠKOLSKÉ PRŮZKUMY
- 2 UŽÍVÁNÍ DROG V OBCENÉ POPULACI
  - 2/1 Průzkumy zaměřené na užívání drog
  - 2/2 Šetření o zdravotním stavu a životním stylu
- 3 UŽÍVÁNÍ DROG VE ŠKOLNÍ POPULACI
  - 3/1 Studie ESPAD
  - 3/2 Studie HBSC
- 4 REKREAČNÍ UŽÍVÁNÍ DROG
- 5 POSTOJE VEŘEJNOSTI K UŽIVATELŮM DROG
- 6 SOUHRN

BŘEZEN - DUBEN 2010

1 POPULAČNÍ A ŠKOLSKÉ PRŮZKUMY

Data z průzkumů v obecné a školní populaci poskytují základní vhled do rozsahu a vzorců užívání drog ve společnosti a do vnímání zdravotních, sociálních a dalších rizik spojených s užíváním drog. Informace o míře a trendech užívání drog v populaci by měly sloužit jako základ pro formulování racionální protidrogové politiky a pro implementaci

relevantních praktických opatření zejména v oblasti snižování poptávky po drogách. Zároveň by měly být vodítkem při hodnocení jejich účinnosti. Smyslem tohoto čísla je souhrnně popsat vývoj drogové situace v České republice, jak jej odrážejí populační průzkumy, a upozornit na interpretační limity provedených studií.

Minimální požadavky pro implementaci klíčového indikátoru Průzkumy užívání drog v obecné a školní populaci podle EMCDDA

- Opakování: ve stejných časových intervalech, minimálně každé čtyři roky.
- Geografické pokrytí: národní.
- Vzorek: ve věku od 15 do 64 let, minimálně 3000 respondentů; resp. 4000 respondentů pro školní průzkumy osob ve věku 15–16 let.
- Výběrová strategie: pravděpodobnostní výběr, případně kvótní výběr.
- Minimální set otázek: Evropský modelový dotazník (EMQ) – standardní otázky měřící prevalenci užívání drog v celoživotním, dvanáctiměsíčním a třicetidenním časovém horizontu.
- Anonymita a důvěrnost poskytovaných informací.
- Srovnatelnost dat: Sledování trendů pomocí výzkumů s totožným designem.

Zdroj: EMCDDA 2009a a interní dokumenty sítě Reitox.

Prevalence a vzorce užívání drog v obecné a školní populaci lze neefektivněji měřit pomocí reprezentativních pravděpodobnostních výběrových šetření. Ta jsou jedním z pěti klíčových indikátorů¹ drogové epidemiologie, jak je definovalo Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA), a pojí se s nimi řada metodologických požadavků (viz rámeček).

Aby byla data srovnatelná nejen mezi jednotlivými zeměmi, ale i v časových řadách uvnitř národních hranic, měly by průzkumy užívání drog v obecné a školní populaci naplňovat určité metodologické minimum a kontinuitu ve výzkumném designu. Oba požadavky je v praxi problematické splnit zároveň, neboť se evropské země i jednotlivé národní instituce zabývající se drogovým výzkumem odlišují ve výzkumné tradici, primárním tematickým zaměřením i dostupnými (finančními či instrumentálními) zdroji. Pokusy harmonizovat sběr dat v rámci klíčového indikátoru na evropské úrovni pak mohou narušit národní časové řady a znemožnit tak interpretaci trendů, důsledně trvání na kontinuitě naopak znemožňuje smysluplné mezinárodní srovnání. Vliv na validitu a srovnatelnost výsledků přitom mohou mít i drobné rozdíly v designu výzkumu – roli hraje způsob výběru respondentů, okolnosti a techniky sběru dat, struktura a obsah dotazníku i konkrétní formulace otázek.

Z uvedeného vyplývá, že nelze například srovnávat data z průzkumů zaměřených na zdraví a životní styl obyvatel s průzkumy, jejichž primárním cílem je popsat míru užívání drog v populaci. Hodnocení trendů je oprávněné pouze v rámci totožného výzkumného designu – v následujícím textu jsou proto jednotlivé výzkumné série interpretovány odděleně a na případné výjimky je upozorněno.

2 UŽÍVÁNÍ DROG V OBECNÉ POPULACI

V České republice bylo v uplynulých patnácti letech provedeno několik studií, které se (buď primárně, nebo okrajově) zabývaly užíváním nelegálních drog. Jednoznačnou interpretaci trendů ovšem umožňují jen některé z nich.

2/1 Průzkumy zaměřené na užívání drog

V kontextu celopopulačních studií zaměřených na užívání nelegálních drog je situace nejméně přehledná. Česká republika zatím nedisponuje daty z opakovaných monotematicky orientovaných průzkumů, které by byly provedeny totožnou metodou a byly tudíž bez výhrad srovnatelné. V roce 2002 byla v ČR jako

součást mezinárodního projektu provedena studie GENACIS² zaměřující se na kulturní a genderové rozdíly konzumace alkoholu, jejíž vzorek byl reprezentativní pro občany ČR ve věku mezi 18 a 64 lety. Česká verze dotazníku rovněž obsahovala otázky zkoumající zkušenosti s některými nelegálními drogami. O dva roky později provedl Ústav zdravotnických informací a statistiky první studii, jejímž hlavním cílem bylo popsat míru užívání drog v dospělé populaci mezi 18 a 64 lety. Dotazník ovšem obsahoval i rozsáhlou část mapující zdraví a zdravý životní styl obyvatel (CS 2004). Na CS 2004 navázala v roce 2008 Celopopulační studie o užívání návykových látek (CS 2008), kterou provedlo Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti a která se již zabývala výhradně užíváním drog a souvisejícími tématy a zahrnuje respondenty ve věku mezi 15 a 64 lety (pro srovnání trendů byla ze všech tří studií použita data o respondentech ve věku 18 až 64 let). Šlo přitom zřejmě o první studii užívání drog v obecné populaci, jejíž dotazník byl konstruován tak, aby minimalizoval efekt negativního zarámování užívání drog a zvýšil tak ochotu respondentů odpovídat pravdivě.

Všechny tři uvedené studie se odlišovaly nejen co do tematického zaměření a obsahu dotazníku, ale pracovaly s rozdílně definovanými a konstruovanými vzorky, proto je trendy z nich vyplývající potřeba interpretovat opatrně.

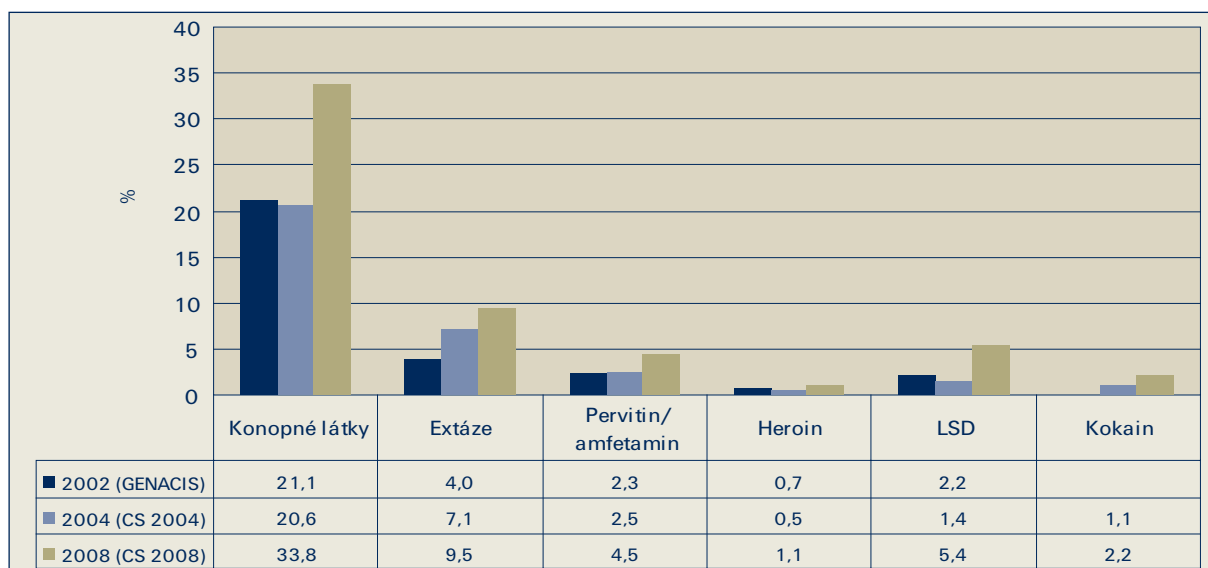
Celoživotní prevalence není v průzkumech zaměřených na dospělou populaci spolehlivým indikátorem aktuální situace a i s ohledem na hodnocení trendů může vypovídat spíše o změnách dostupnosti konkrétní látky než o její aktuální oblibě mezi obyvateli. Pokud jsou totiž vzorky skutečně reprezentativní a za předpokladu, že míra užívání drog v mladších věkových skupinách, pro které jsou experimenty s drogami typické, vykazovala v posledních letech značný nárůst (což je případ ČR), lze očekávat nárůst celoživotní prevalence prostým vlivem stárnutí. Z tohoto hlediska lze rostoucí trend celoživotní prevalence u většiny sledovaných látek (viz graf 1) považovat za očekávatelný výsledek, pozoruhodný je však nárůst celoživotní prevalence konopných drog o 13,2 procentních bodů mezi roky 2004 a 2008³. Že se jedná o nárůst i v aktuálním užívání konopných látek, dokládají data o dvanáctiměsíční a třicetidenní prevalenci, která nemají – na rozdíl od celoživotní prevalence – kumulativní charakter. Rostoucí trend vykazuje i užívání pervitinu i amfetaminu, LSD a kokainu. S ohledem na metodologické rozdíly uvedených studií je ovšem těžké odhadnout, zda se jedná skutečně o nárůst užívání, či zda studie z roku 2008 poprvé nezakreslila odhady směrem nahoru.

² Mezinárodní stránky projektu GENACIS najdete na <http://www.genacis.org/>.

³ V této souvislosti je ovšem třeba znovu připomenout, že se studie z roku 2004 a 2008 lišily v použitém dotazníku: zatímco dotazník v roce 2008 obsahoval pouze otázky týkající se užívání drog, v dotazníku z roku 2004 předcházela otázkám o drogách rozsáhlá sekce týkající se zdravého životního stylu, která mohla mít efekt na odpovědi v prevalenčních otázkách.

¹ O klíčových indikátorech podrobněji viz web EMCDDA (<http://www.emcdda.europa.eu/themes/key-indicators>), případně v češtině web Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti (http://www.drogy-info.cz/index.php/o_nas/klicove_indikatory).

GRAF 1: Celoživotní prevalence zkušeností s vybranými drogami ve věku 18–64, v % (Mravčík 2003; ÚZIS 2006; Mravčík et al. 2009)

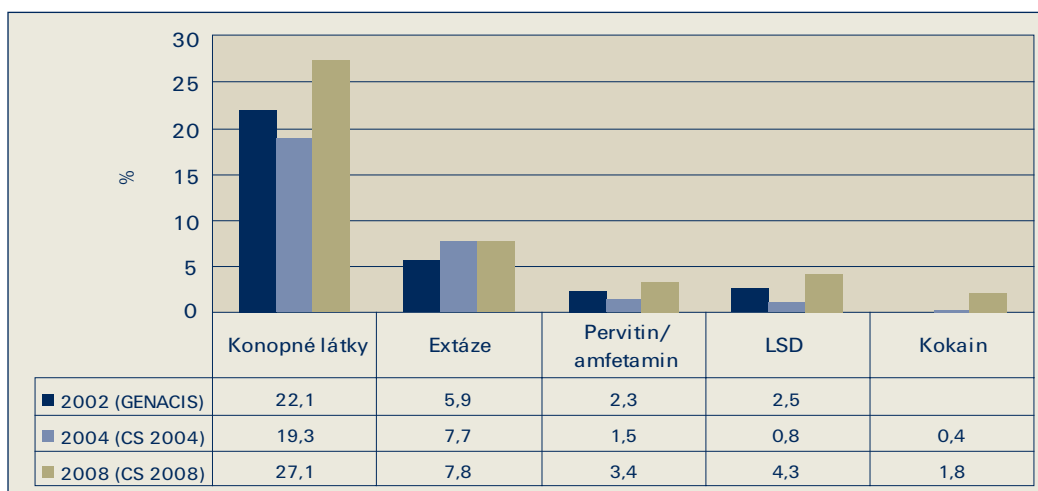

TABULKA 1: Dvanáctiměsíční a třicetidenní prevalence zkušeností s vybranými drogami v ve věku 18–64, v % (Mravčík 2003; ÚZIS 2006; Mravčík et al. 2009)

18–64	Dvanáctiměsíční prevalence			Třicetidenní prevalence		
	2002 (GENACIS)	2004 (CS 2004)	2008 (CS 2008)	2002 (GENACIS)*	2002 (GENACIS)	2002 (GENACIS)
Konopné látky	10,9	9,3	14,1	n.a.	4,8	7,8
Extáze	2,5	3,5	3,4	n.a.	1,1	1,1
Pervitin/ amfetamin	1,1	0,7	1,7	n.a.	0,2	0,7
Heroin	0,0	0,0	0,4	n.a.	0,0	0,1
LSD	1,0	0,4	1,9	n.a.	0,1	0,7
Kokain	n.a.	0,2	0,8	n.a.	0,0	0,3

Pozn.: * V průzkumu GENACIS nebyly zařazeny otázky na užití drogy v posledních 30 dnech.

GRAF 2: Dvanáctiměsíční prevalence zkušeností s vybranými drogami mezi osobami ve věku 18 až 34 let (Mravčík 2003; ÚZIS 2006; Mravčík et al. 2009)

Nejvyšší podíl osob, které užily některou z nelegálních drog v libovolném časovém horizontu, lze vždy nalézt mezi mladými lidmi. Ve skupině mladých dospělých ve věku mezi 18 a 34 lety jde ve srovnání s dospělou populací často i o násobky. Z grafu 2 je rovněž patrný nárůst zkušeností s konopnými drogami, pervitinem (či amfetaminy), LSD a kokainem v této věkové kategorii. Užívání extáze stagnuje i mezi mladými dospělými, což je možné přičíst na vrub její snížené dostupnosti a kvalitě v celoevropském měřítku, a pravděpodobně i zvyšující se oblibě kokainu, který zřejmě částečně nahrazuje roli extáze jako taneční či klubové drogy (srov. např. EMCDDA 2009b).⁴ Konopí je nejčastěji užívanou nelegální drogou v populaci: v roce 2008 uvedlo 36,2 % respondentů zkušenost s jakoukoliv nelegální drogou včetně konopných látek, s jakoukoliv nelegální drogou mimo konopí „jen“ 16,5 %. Fakt, že třetina (33,8 %) dospělé populace do 64 let a více než polovina (54,4 %) osob ve věku mezi 18 a 34 lety uvedla v roce 2008 alespoň jednu zkušenost s marihuanou nebo hašišem, staví Českou republiku na první místo v užívání konopí v Evropě. Výsledky průzkumů provedených ve školní populaci (viz dále) však naznačují, že by se rostoucí trend mohl v budoucnu zpomalit či zastavit.

2/2 Šetření o zdravotním stavu a životním stylu

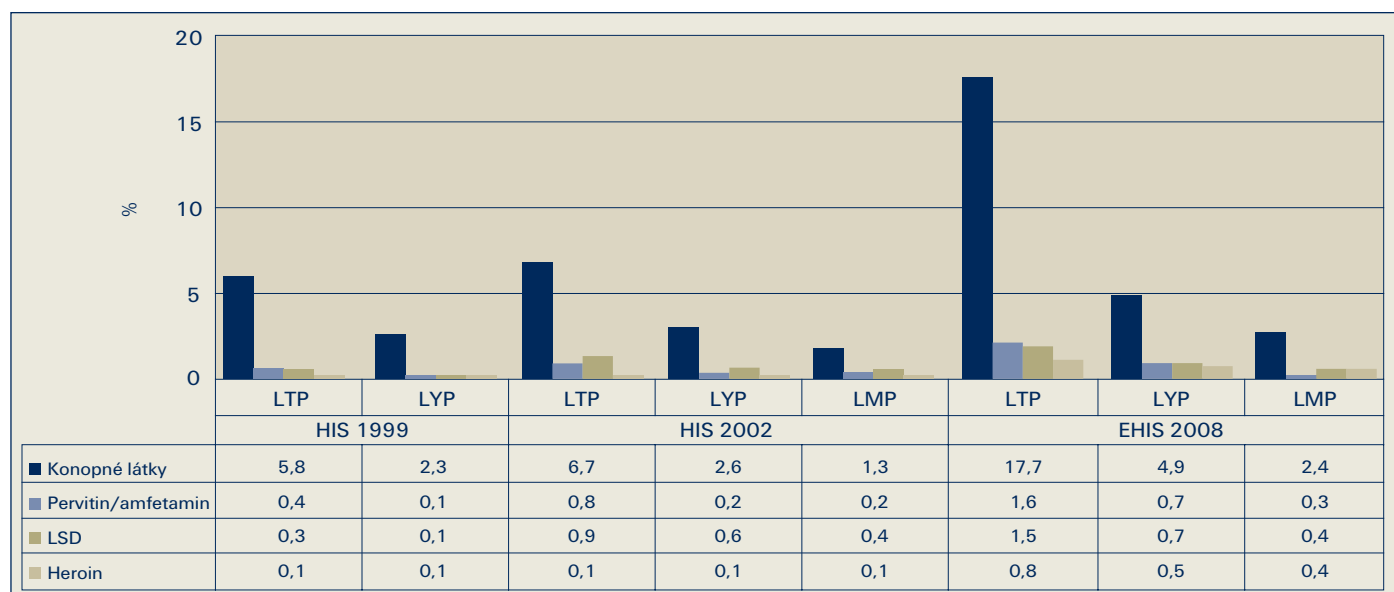
Trendy zkušeností s návykovými látkami lze sledovat i ve Výběrových šetřeních o zdravotním stavu české populace – HIS 1999, HIS 2002 – a v datech Evropského výběrového šetření o zdraví (EHIS) z roku 2008. Všechny tři studie byly jako součást

mezinárodních projektů provedeny Ústavem zdravotnických informací a statistiky a použily srovnatelnou metodologii – počínaje konstrukcí výběrového souboru až k obdobně tematicky zaměřenému dotazníku.

Pro studie zaměřené primárně na zdraví a zdravý životní styl obyvatelstva jsou typické nižší naměřené prevalence zkušeností s nelegálními drogami.⁵ Lze je nicméně využít pro hodnocení trendů, neboť se předpokládá, že podhodnocení je systematické a v jednotlivých letech se významně neliší. Nevýhodou těchto studií byl v minulosti limitovaný počet otázek o užívání drog: v roce 1999 např. nebyla sledována třicetidenní prevalence a z let 1999 a 2002 jsou k dispozici data pouze o čtyřech typech nelegálních drog. Každá studie byla zároveň reprezentativní pro populaci v jiném věku, pro srovnání byla použita data o respondentech, kterým bylo v době průzkumu mezi 18 a 64 lety.

Během šesti let, která uplynula mezi studii HIS 2002 a EHIS 2008, je i tady nejvíce patrný nárůst zkušeností s konopnými látkami, který potvrzuje trend naznačený v předchozí kapitole. Mezi lety 1999 a 2002 rostly i zkušenosti s LSD a pervitinem a odrážely zřejmě rostoucí poptávku po nekonopných drogách, která v ČR kulminovala na přelomu století. Poslední dvě studie od sebe ale dělí šestiletý interval, který může zakrývat potenciální vrchol užívání a změnu trendu, které by korespondovaly s pravidelnými daty ze studií ESPAD provedených ve školní populaci.

GRAF 3: Celoživotní (LTP), dvanáctiměsíční (LYP) a třicetidenní (LMP) prevalence zkušeností s vybranými drogami mezi osobami ve věku 18 až 64 let v celopopulačních průzkumech zaměřených zdraví a zdravý životní styl (ÚZIS 2001, 2003, 2008)

⁴ Viz také kapitulu Rekreační užívání drog.

⁵ Srov. také data ze studií ESPAD a HBSC zaměřených na školní populaci a rozdíly mezi studii CS 2008 a EHIS 2008, které byly provedeny v témže roce.

3 UŽÍVÁNÍ DROG VE ŠKOLNÍ POPULACI

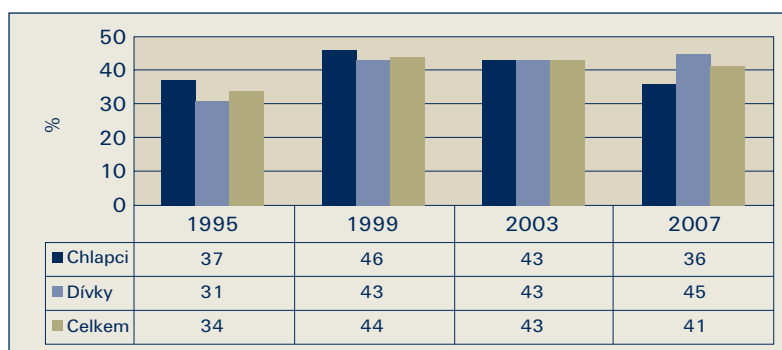
3/1 Studie ESPAD

Od roku 1995 se ČR každé čtyři roky účastní Evropské školní studie o alkoholu, tabáku a nelegálních drogách⁶ (ESPAD) mezi žáky posledních ročníků základních a prvních ročníků středních škol. ESPAD důsledně dodržuje centrálně předepsanou metodologii, drobné změny se v jednotlivých letech týkaly především rozsahu dotazníku. Jde o studii zkoumající primárně zkušenosti s legálními a nelegálními drogami a související rizikové faktory. Na rozdíl od studií dospělé populace tedy ESPAD umožňuje sledovat i změny proměnných potenciálně ovlivňujících užívání drog, např. jejich subjektivně vnímanou dostupnost.

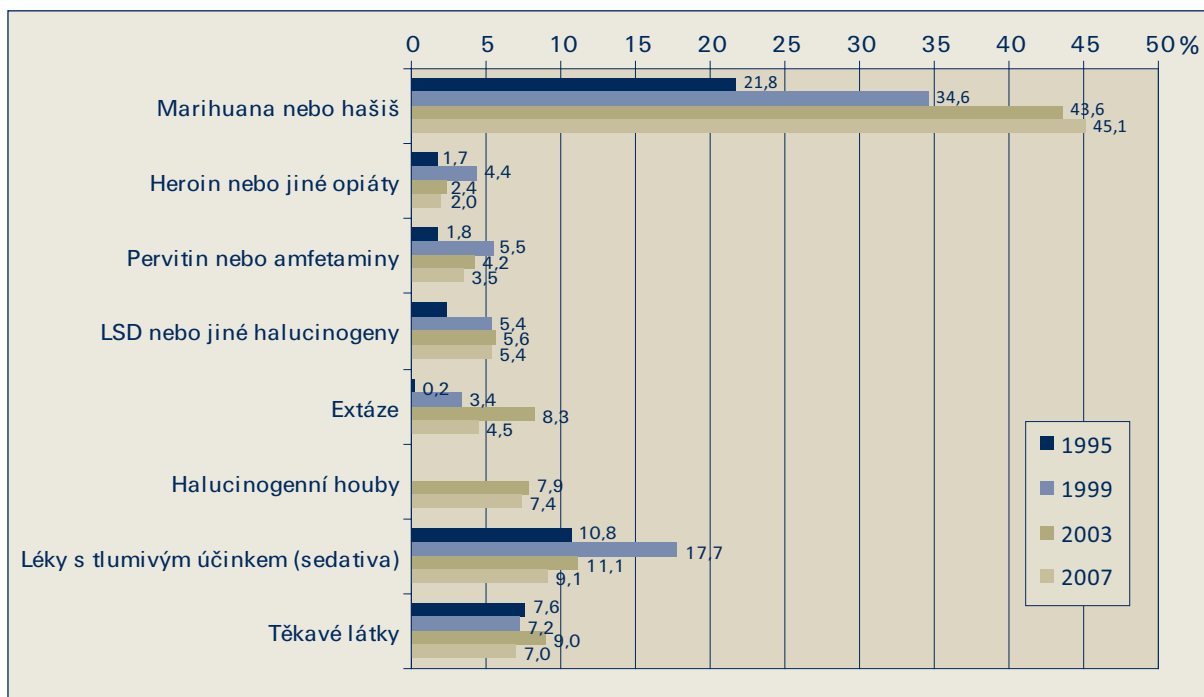
Protože jde o studii prováděnou mezi velmi mladými lidmi a protože užívání nelegálních drog často předchází zkušenosti

s alkoholem a tabákem, jsou sledovány i míry užívání legálních návykových látek. Nejnižší podíl kuřáků byl ve studii ESPAD naměřen v r. 1995 – v posledních 30 dnech tehdy vykouřilo alespoň jednu cigaretu 34 % dotázaných (37 % chlapců a 31 % dívek). Od roku 1999 už se podíl studentů, kteří kouřili během posledního měsíce, pohybuje kolem 45 %, přičemž v roce 2007 už kouřilo více dívek než chlapců – podrobněji viz graf 4. Mezi chlapci zároveň v letech 2003 až 2007 ubylo denních (z 29,2 % na 23,4 %) a silných kuřáků, kteří vykouří 11 a více cigaret denně (z 9,3 % na 7,7 %). U dívek je trend zcela opačný – v roce 2003 jich denně kouřilo 25,3 %, v roce 2007 pak 26,8 %, podíl silných kuřáček se zvýšil z 6,1 % na 8,3 %. Obdobně se vyvíjelo i pití alkoholických nápojů – zatímco v roce 1995 uvedlo pití nadměrných dávek⁷ alkoholu třikrát nebo častěji během posledních 30 dní 13,9 % dotázaných (19,9 % chlapců

GRAF 4: Kouření cigaret v posledních 30 dnech ve studiích ESPAD (Csémy et al. 2009)

GRAF 5: Celoživotní prevalence nelegálních drog ve studiích ESPAD (Csémy et al. 2009)

⁶ Podrobné informace o projektu ESPAD včetně souhrnných mezinárodních zpráv lze nalézt na <http://www.espad.org/>.

⁷ Nadměrná dávka znamená 5 a více sklenic alkoholu při jedné konzumní epizodě.

a 6,6 % dívek), v roce 2007 už to bylo 19,7 % (23,2 % chlapců a 16,6 % dívek).

Na rozdíl od celopopulačních studií má v případě školní populace smysl zabývat se i celoživotní prevalencí nelegálních drog, ta se ale vzhledem k nízkému věku respondentů často příliš neliší od dvanáctiměsíční prevalence. Údaje ze studií ESPAD potvrzují, že druhá polovina devadesátých let a přelom tisíciletí byly obdobím, kdy česká mládež ve zvýšené míře objevovala nelegální drogy. Do roku 2003 výrazně rostly zkušenosti s konopnými drogami, LSD a s extází, v roce 2007 pak došlo k poklesu prevalence u většiny sledovaných drog a užívání konopných drog se stabilizovalo. V roce 1995 uvedlo užití jiné než konopné drogy 4,3 % žáků a studentů, nejvyšší podíl byl naměřen v roce 2003 (11,2 %) a v roce 2007 se podíl snížil na 10 %. Na poklesu prevalence zkušeností s nekonopnými drogami se podílil zejména výrazný pokles míry užívání extáze a její horší dostupnost: zatímco ještě v roce 2003 považovalo extázi za snadno dostupnou 31,7 % dotázaných, v roce 2007 stejně odpovědělo 22,8 % studentů; obdobně byl pervitin snadno dostupný pro 12,7 % respondentů v roce 2003 a pro 9,5 % dotázaných o čtyři roky později.

I přesto, že se v ČR nárůst zkušeností s konopím mezi žáky a studenty v roce 2007 zastavil, je Česká republika zemi s nejvyššími prevalence v Evropě. Trendy v ostatních zemích, které v minulých letech vykazovaly podobně vysoký podíl studentů užívajících konopné drogy, totiž naznačují výrazné snížení jejich konzumace mezi lety 2003 a 2007 (Hibell et al. 2009). Zda je pokles užívání konopí v těchto státech výsledkem zavádění preventivních a léčebných opatření a situace v Česku

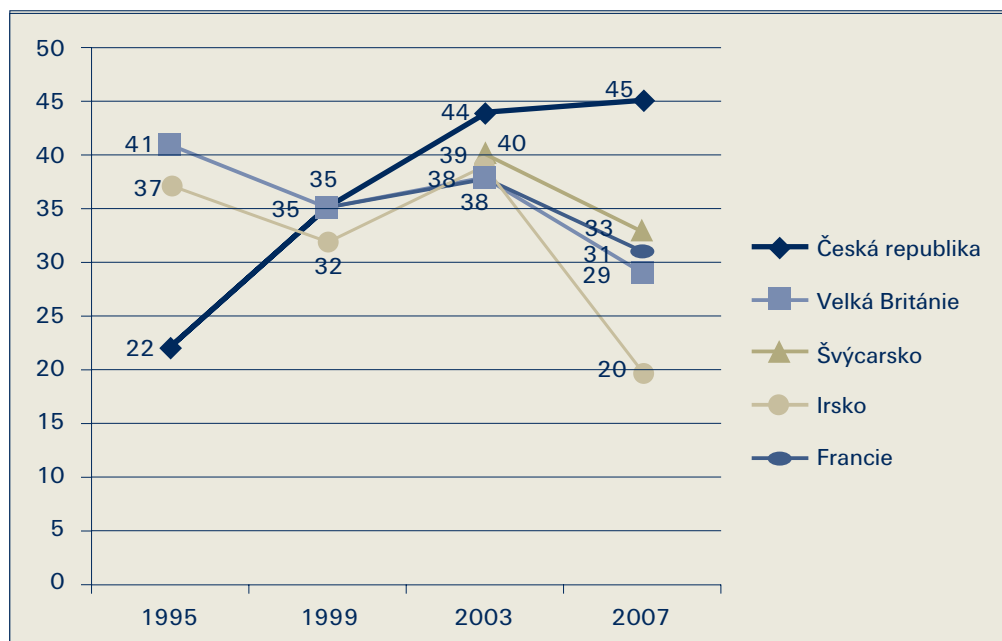
odráží jejich absenci, nebo zda je vývoj v České republice za ostatními zeměmi pouze o pár let opožděn, ukážou zřejmě až v průzkumy v následujících letech.

3/2 Studie HBSC

Obdobnou cílovou skupinu jako ESPAD – jedenáctileté až patnáctileté žáky – má i průzkum HBSC⁸ (Health Behaviour in School-aged Children), který je mezinárodně koordinován Světovou zdravotnickou organizací, rovněž se opakuje každé čtyři roky a ČR se jej účastní od roku 1994. Na rozdíl od studie ESPAD není užívání návykových látek primárním zaměřením výzkumu HBSC – dotazník se zabývá především otázkami zdravého životního stylu a návykové látky jsou v něm zmíněny pouze jako součást širšího konceptu rizikového chování. Otázky na užití nelegálních drog jsou v dotazníku položeny pouze patnáctiletým žákům, do studie byly zařazeny až v roce 2002 a zahrnují pouze konopné drogy, extázi, pervitin, těkavé látky a sedativa. U ostatních drog (např. heroinu, kokainu, LSD) se předpokládalo, že míra jejich užívání bude vzhledem k věkové struktuře vzorku příliš nízká.

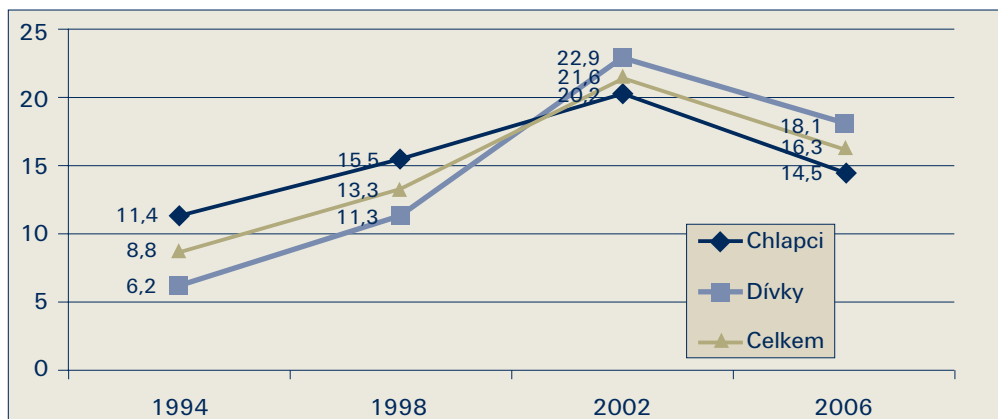
Ačkoliv studie HBSC naměřila nižší prevalence než ESPAD, což je způsobeno jednak odlišným kontextem dotazníku a jednak mladšími respondenty, trendy získané z obou studií jsou konzistentní. Patrné je to na příkladu podílu denních kuřáků mezi patnáctiletými žáky, což je proměnná, kterou HBSC sleduje už od roku 1994. I tady do roku 2002 prevalence denního kuřáctví rostou, aby se v roce 2006 trend obrátil směrem dolů a dívky v denním kouření předstihly chlapce.

GRAF 6: Celoživotní prevalence zkušeností s konopnými drogami mezi šestnáctiletými studenty ve vybraných zemích podle studie ESPAD, v % (Hibell et al. 2009)

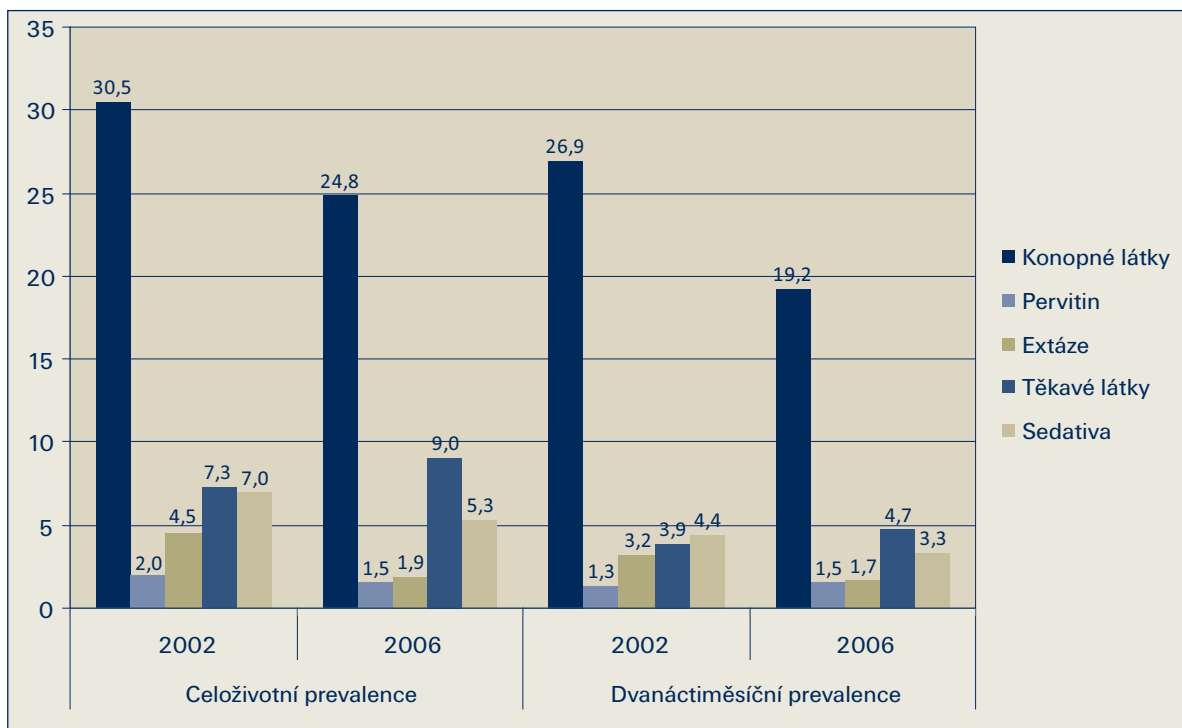

⁸ Pro další informace o studii HBSC viz <http://www.hbsc.org/>.

GRAF 7: Vývoj denního kouření mezi patnáctiletými studenty podle studie HBSC, v % (Csémy et al. 2008)

GRAF 8: Celoživotní a dvanáctiměsíční prevalence zkušeností s drogami mezi patnáctiletými studenty podle studie HBSC (Mravčík et al. 2007)

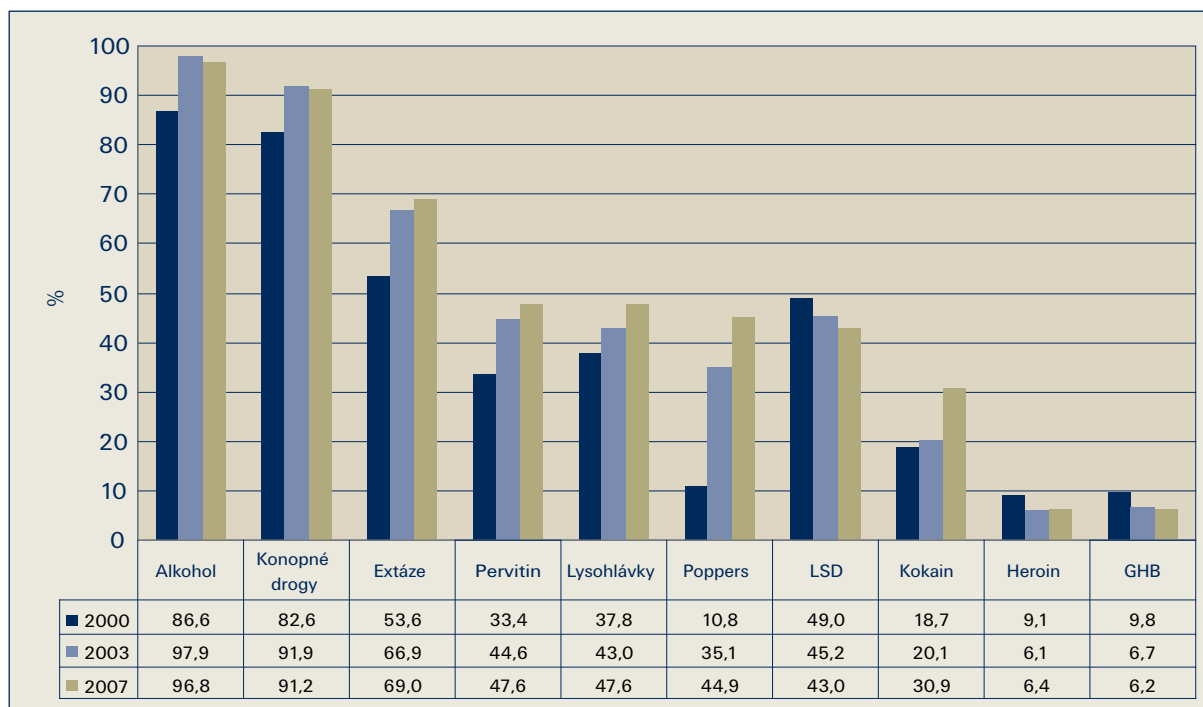
Rovněž zkušenosti s nelegálními drogami – tentokrát včetně konopných látek, které jsou nejčastěji užívanou drogou – mezi roky 2002 a 2006 poklesly, výjimkou je užívání těkavých látek, které mírně vzrostlo – viz graf 8.

REKREAČNÍ UŽÍVÁNÍ DROG

Podskupinou obecné populace, která vykazuje výrazně vyšší míru užívání drog a souvisejících rizik, jsou návštěvníci klubů, tanečních akcí a hudebních festivalů.⁹ Sledovat trendy mezi osobami pohybujícími se v prostředí noční zábavy má smysl i proto, že se nezřídka jedná o kontext, v němž se nové (syntetické) drogy a nastupující trendy objevují nejdříve. Na rekreační uživatele drog, respektive na mladé lidi navštěvující bary, kluby a festivaly a potenciálně užívající nelegální drogy je zaměřena série studií Tanec a drogy z let 2003 a 2007. V obou

⁹ Srov. např. Mravčík et al. 2008.

GRAF 9: Celoživotní prevalence zkušeností s vybranými drogami v průzkumech Anкета Semtex Dance 2000 a Tanec a Drogy 2003 a 2007, v % (Mravčík et al. 2008)

případech šlo o internetový průzkum inzerovaný v médiích zaměřených na elektronickou taneční hudbu a jeho smyslem bylo zmapovat užívání drog v rizikové skupině návštěvníků tanečních akcí. Obě studie metodologicky i tematicky navázaly na Anketu Semtex Dance z roku 2000, která vedle hlasování

o vítěze výročních cen elektronické taneční hudby obsahovala i sadu otázek mapujících zkušenosti s drogami. Ve všech třech případech šlo o sebe-nominovaný vzorek se všemi omezeními, která tento způsob výběru přináší. Ačkoliv způsob výběru respondentů neumožňuje zobecnit výsledky na celou populaci pohybující se v prostředí noční zábavy, použití totožných metodologických postupů poskytuje určitý přehled o trendech užívání drog. S výjimkou průzkumu z roku 2000 byli respondenti dotázáni na všechny tři časové horizonty zkušeností s vybranými drogami (celoživotní, dvanáctiměsíční a třicetidenní prevalence). Na rozdíl od průzkumů v obecné populaci, má v případě rekreačních uživatelů drog interpretační smysl i celoživotní prevalence, neboť populace návštěvníků tanečních akcí se proměňuje. Alespoň jednu zkušenost s konopnými drogami měla ve všech sledovaných letech naprostá většina respondentů, rovněž zkušenost s extází přiznalo více než dvě třetiny návštěvníků tanečních akcí. Nejvýraznější nárůst zaznamenalo užívání kokainu – mezi roky 2003 a 2007 se podíl osob, které jej vyzkoušely alespoň jednou v životě, během posledního roku i měsíce, zvýšil zhruba o polovinu (srov. graf 9 a tabulku 2). Vedle skutečnosti, že je kokain v Evropě v posledních letech stále dostupnější a levnější, přispívají k jeho rostoucí oblíbě zřejmě i představy a mýty o jeho účincích i rizicích a pověst drogy lepší společnosti. Kokain totiž patří mezi drogy, které návštěvníci tanečních akcí považují za nejatraktivnější a podíl osob, které by jej zkusily nejraději, roste: v roce 2003 takto odpovědělo 27,5 % respondentů, v roce 2007 už to bylo 30,7 %. Pro srovnání uvedme, že konopné drogy byly atraktivní pro 8,8 %

TABULKA 2: Dvanáctiměsíční a třicetidenní prevalence v průzkumech Anкета Semtex Dance 2000 a Tanec a Drogy 2003 a 2007, v % (Mravčík et al. 2008)

	Dvanáctiměsíční prevalence			Třicetidenní prevalence	
	2000	2003	2007	2003	2007
Alkohol	81,4	95,0	94,4	84,0	89,6
Konopné drogy	78,9	84,4	75,8	64,4	60,0
Extáze	39,3	54,0	49,7	32,5	30,0
Pervitin	21,7	24,9	28,0	13,8	15,8
Lysohlávky	21,4	20,3	19,8	3,5	3,9
Poppers	5,4	21,1	16,6	7,9	5,8
LSD	31,0	22,8	20,7	8,8	6,8
Kokain	9,9	12,4	19,3	4,3	7,7
Heroin	3,7	1,1	1,2	0,4	0,7
GHB	5,4	2,1	1,4	0,9	0,3

respondentů, extáze pro 14,4% a LSD pro 15,3 % respondentů průzkumu Tanec a Drogy 2007.

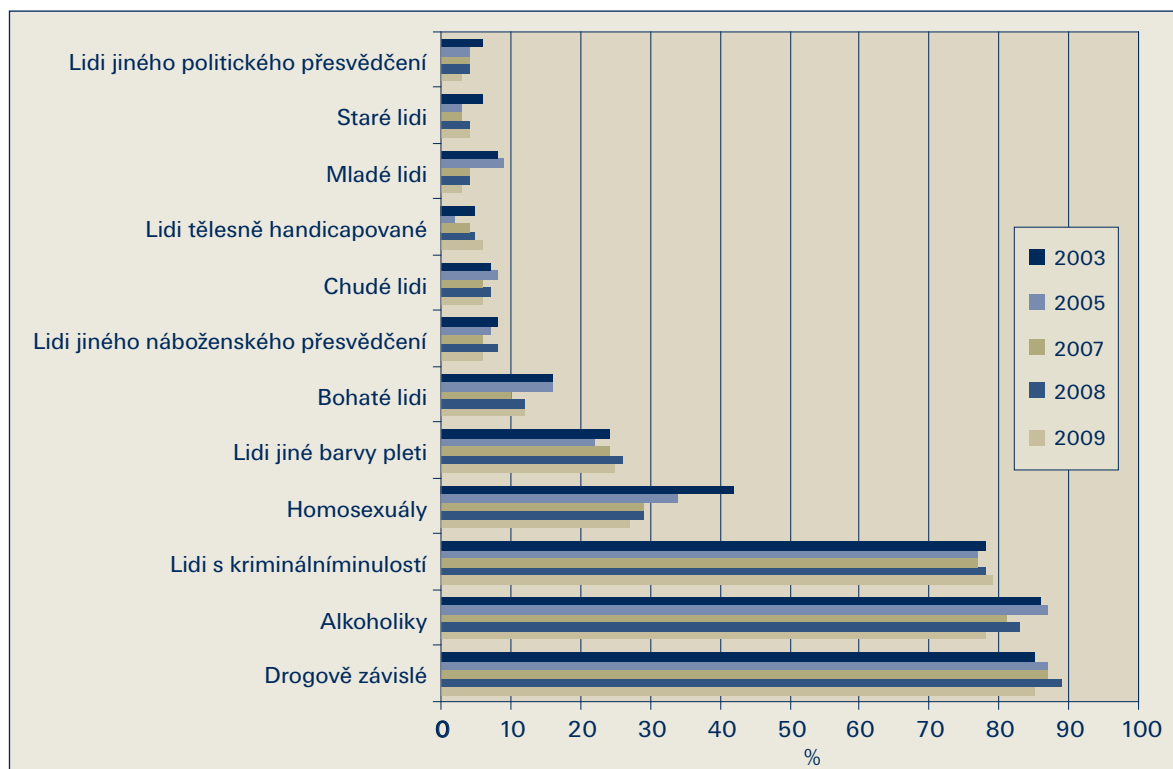
Obdobně jako v průzkumech zaměřených na školní populaci i mezi návštěvníky klubů a tanečních akcí klesá obliba extáze, a to s ohledem na dvanáctiměsíční i třicetidenní horizont zkušenosti. Tyto proměny v preferencích mohou být vedle situace na černém trhu (levnější kokain a nedostupná, případně nekvalitní extáze) způsobeny také diverzifikací klubové a festivalové kultury. Zatímco na konci devadesátých let a na začátku jednadvacátého století patřilo k populárním několik málo snadno identifikovatelných hudebních směrů, v posledních letech je taneční hudba (a s ní zřejmě i užívané drogy) mnohem různorodější. Nelegální producenti syntetických drog zároveň reagují na změny drogové legislativy a snaží se snížit výrobní náklady. Výsledkem je proměnlivost černého trhu se syntetickými drogami, objevují se nové typy látek a náhražky starých drog. Velká část tablet zadržovaných v roce 2009 například obsahovala syntetický piperazin mCPP (Ústav farmakologie 3. Lékařské fakulty UK, 2009) a v zemích EU extázi často nahrazuje nová droga mefedron (EMCDDA, 2010). Výzkum

v této oblasti se snaží změnám přizpůsobit a tak se seznam sledovaných drog neustále rozšiřuje. Dosud byly například sledovány zkušenosti s tzv. poppers¹⁰ a GHB¹¹, drogami typickými právě pro prostředí noční zábavy.

POSTOJE VEŘEJNOSTI K UŽIVATELŮM DROG

Centrum pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR (CVVM) se v rámci projektu Naše společnost pravidelně dotazuje obyvatel ČR ve věku od 15 let na jejich postoje k vybraným skupinám obyvatel včetně drogově závislých a k některým aktivitám souvisejícím s nelegálními drogami. V průzkumu Jak jsme na tom s tolerancí? (CVVM 2009a) měli například respondenti vybrat skupiny osob, které by nechtěli mít za sousedy. Nejméně tolerantní byli občané k osobám drogově závislým a k alkoholikům. A zatímco v případě alkoholiků (obdobně jako u ostatních skupin – viz graf 10)

GRAF 10: Podíl respondentů, kteří uvedli, že by danou skupinu obyvatel nechtěli mít za sousedy, v % (CVVM 2009a).

¹⁰ Termín poppers souhrnně označuje těkavé látky ze skupiny nitritů způsobující rozšíření cév, uvolnění a euforii. Často se prodávají jako pomůcka ke zvýšení sexuálního prožitku.

¹¹ GHB je zkratkou pro tlumivou látku gamahydroxybutyrát, dříve dostupnou v lékárnách jako svalový relaxans, nyní nelegálně zneužívanou rekreačními uživateli drog a někdy také označovanou jako tekutá extáze.

podíl odmítnutí rok od roku klesá, těch, kteří by nechtěli mít za sousedy drogově závislé, mezi lety 2003 a 2008 přibývalo (v roce 2009 se podíl odmítnutí opět vrátil na hodnotu z roku 2003). Spolu s tím přibývalo i osob, které se domnívají, že lidé v ČR jsou k drogově závislým tolerantní – zatímco v roce 2003 s tímto tvrzením souhlasilo 23 % dotázaných, v roce 2008 už to bylo 38 %. Nárůst domnívané společenské tolerance k drogově závislým lze však v kontextu netolerantního postoje respondentů interpretovat spíše jako rostoucí nespokojenost s přílišnou vstřícností společnosti k uživatelům drog.

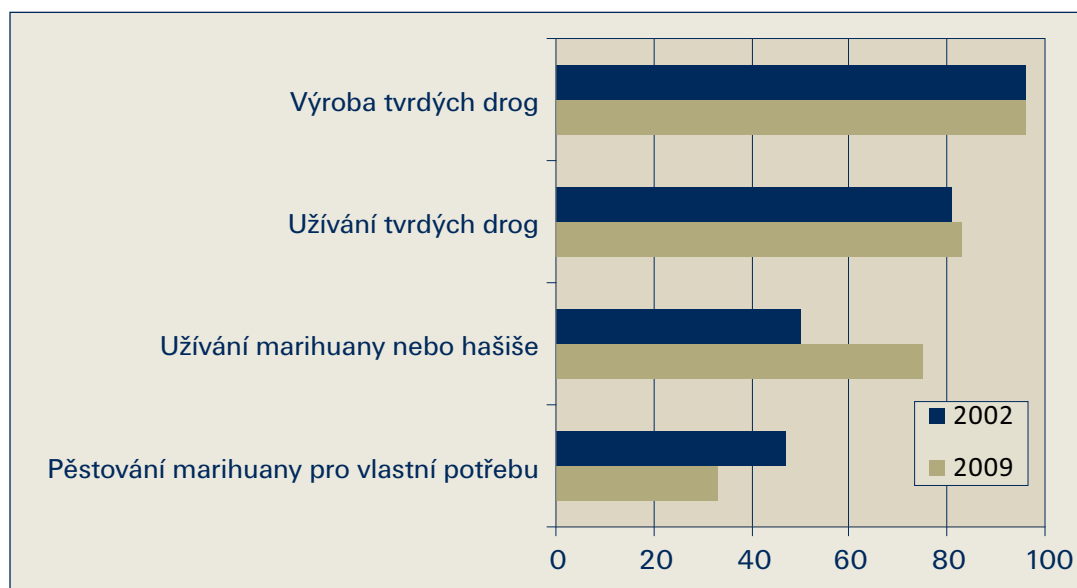
V letech 2002 a 2009 se CVVM v průzkumech zaměřených na postoje k návykovým látkám dotazovalo respondentů, zda by měly být trestně stíhány některé druhy chování související s užíváním či nelegální produkcí drog. Zatímco k prodeji tvrdých drog se v obou letech odmítavě stavělo 96 % respondentů a významně se nezměnil ani podíl osob, které by trestaly jejich užívání (81 %, resp. 83 %), snížil se podíl osob ochotných trestat pěstování marihuany pro vlastní potřebu (ze 47 % na 33 %) a naopak se o polovinu zvýšil podíl osob podporujících trestní stíhání samotného užívání konopných drog (z 50 % na 75 %). Tuto disproporcí je částečně zřejmě možné vysvětlit poukazem na skutečnost, že tolerantnější než k pěstování marihuany pro vlastní potřebu byli v roce 2009 respondenti k užívání marihuany a hašiše k léčebným účelům (v roce 2002 nebylo sledováno, v roce 2009 s trestním postihem souhlasilo 19 % dotázaných). Veřejnost si tedy zřejmě pěstování marihuany pro vlastní potřebu zčásti spojuje s jejím léčebným využitím a reaguje tak na mediální pokrytí souvisejících kauz; v souvislosti s prostým užíváním konopných (a jiných) drog jde zřejmě spíše o odmítavou reakci na množící se zprávy o vysoké míře jejich užívání.

6 SOUHRN

Ačkoliv data z posledních celopopulačních studií, které byly provedeny v České republice v roce 2008, ukazují významný nárůst konzumace konopných látek i jiných nelegálních drog, podrobnější pohled na metodologii těchto studií a srovnání s průzkumy provedenými v jiných kontextech (ve školní populaci a mezi mladými lidmi navštěvujícími taneční akce) naznačují, že by se mohlo spíše jednat o stabilizaci drogové situace. Do budoucna lze zřejmě očekávat další pokles obliby extáze mezi mladými lidmi a její částečné nahrazování kokainem a jinými drogami typickými pro střední zábavu. Vývoj užívání konopných drog bude zřejmě záviset především na tom, zda a jak na jejich vysokou prevalenci zareaguje česká protidrogová politika.

Především mezi dospělými ale máme jen málo indicií, které by napověděly, jakým způsobem se užívání drog v populaci vyvíjí. Pomoci by mělo další kolo celopopulační studie zaměřené na užívání drog, které je naplánováno na rok 2012. Připravují se ale i další průzkumy: letos by mělo znovu proběhnout šetření HBSC a připravuje se i průzkum Tanec a Drogy 2010. Další běh studie ESPAD je naplánován na jaro roku 2011.

GRAF 11: Podíl osob, které odpověděly „rozhodně ano“ či „spíše ano“ na otázku: Měly by být trestně stíhány následující druhy chování?, v % (CVVM 2002, CVVM 2009b)

Hlavní zdroje informací

- Csémy, L., Sovinová, H., Rážová, J., Provazníková, H. (2008). Trendy v kouření dětí a dospívajících v České republice v období 1994 až 2006 a vybrané souvislosti kouření mezi adolescenty. In: *Hygiena 2* (53), s. 48–52. Dostupné z <http://www1.szu.cz/svi/hygiena/archiv/h2008-2-03-full.pdf> (citováno 3. dubna 2010).
- Csémy, L., Chomynová, P., Sadílek, P. (2009). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) – Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- CVVM. (2002). *Problematika drog očima veřejnosti*. Dostupné z http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100005s_OB20417.doc (citováno 30. března 2010).
- CVVM. (2009a). *Jak jsme na tom s tolerancí?* Dostupné z http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100899s_ov90422.pdf (citováno 30. března 2010).
- CVVM. (2009b). *Postoj veřejnosti ke konzumaci vybraných návykových látek*. Dostupné z http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100925s_ob90608.pdf (citováno 30. března 2010).
- EMCDDA. (2009a). *An overview of the general populations survey (GPS) key indicator*. Dostupné z <http://www.emcdda.europa.eu/publications/methods/gps-overview> (citováno 22. března 2010).
- EMCDDA (2009b). *2009 Annual report on the state of the drugs problem in Europe*. Dostupné z <http://www.emcdda.europa.eu/publications/annual-report/2009> (citováno 22. března 2010).
- EMCDDA (2010). *Drugnet Europe 69*. Dostupné z <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drugnet/online/2010/69/article3> (citováno 19. dubna 2010).
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009). *The 2007 ESPAD Report – Substance Use Among Students in 35 European Countries*. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN). Stockholm: Sweden.
- Mravčík, V., Zábranský, T., Korčíšová, B., Lejčková, P., Škrdlantová, E., Šťastná, L., Macek, V., Petroš, O., Gajdošíková, H., Mioviský, M., Kalina, K., Vopravil, J. (2003). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2002 (Annual Report on Drug Situation 2002 – Czech Republic)*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Orliková, B., Škrdlantová, E., Trojáčková, A., Petroš, O., Vopravil, J., Vacek J. (2007). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006 (Annual Report on Drug Situation 2006 – Czech Republic)*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Mravčík, V., Škařupová, K., Orliková, B. 2008. *Rekreační užívání drog: Užívání drog v prostředí zábavy a existující intervence v ČR. Zaostřeno na drogy 3/2008*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Mravčík, V., Pešek, R., Škařupová, K., Orliková, B., Škrdlantová, E., Šťastná, L., Kiššová, L., Běláčková, V., Gajdošíková, H., Vopravil, J. (2009). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2008 (Annual Report on Drug Situation 2008 – Czech Republic)*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Ústav farmakologie 3. Lékařské fakulty UK. (2009). *Testování tablet „extáze“ – databáze*. Dostupné z <http://old.lf3.cuni.cz/drogy> (citováno 19. dubna 2010).
- ÚZIS. (2001). *Výběrové šetření o zdravotním stavu české populace 1999 – HIS CR 1999*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. (Nepublikované výsledky).
- ÚZIS. (2003). *Výběrové šetření o zdravotním stavu české populace 2002 – HIS CR 2002*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. (Nepublikované výsledky).
- ÚZIS. (2006). *Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel České republiky zaměřené na zneužívání drog*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. (Nepublikované výsledky).
- ÚZIS. (2009). *Evropské výběrové šetření o zdraví 2008*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. (Nepublikované výsledky).

Informace na Internetu

<http://www.drogy-info.cz>

<http://www.emcdda.europa.eu>

<http://www.adiktologie.cz>

<http://www.szu.cz>

<http://www.uzis.cz>

Zaostřeno na drogy

Vydává ■ Úřad vlády České republiky

Nábřeží E. Beneše 4, 118 01 Praha 1

IČO 00006599

Adresa redakce ■ Vladislavova 4, Praha 1, tel. 296 153 222

Odpovědný redaktor ■ Ing. Eva Škrdlantová

Autorka tohoto čísla ■ Mgr. Kateřina Škařupová

Toto číslo vyšlo 15. dubna 2010. Vychází nejméně 6x ročně.

Evidenční číslo Ministerstva kultury ČR: MK ČR E 14088.

ISSN 1214-1089

Neprodejné. Distribuci zajišťuje vydavatel.

© Úřad vlády České republiky, 2010

Toto číslo Zaostřeno na drogy připravilo Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti.

Editoři tohoto čísla: Mgr. Michaela Horáková, MUDr. Viktor Mravčík